

PITANJE POLOZAJA BANATA U JUGOSLAVIJI I MOGUĆNOST EMANCIPACIJE “BANATSKOG PITANJA”

1. Analiza postojećeg stanja sa kratkim istorijskim osvrtom
2. Međunarodno okruženje
3. Program
4. Perspektive
5. Očekivanja
6. Zaključak

1. Analiza postojećeg stanja sa kratkim osvrtom na istorijske činjenice

Odmah na početku treba konstatovati da je društveno ekonomski prosperitet Banata bio poremećen završetkom Prvog svetskog rata. Podelom Banata u tri države deo Banata koji je pripao Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca tj. Kraljevini Jugoslaviji zatiče socioekonomsko biće Banata u kontraverznom osećanju euforije i ubrzanog trežnjenja kod većine stanovništva zbog pripajanja Srbiji i razočarenja nesposobnošću nove države da održi nivo organizovane države kakva je bila Austrougarska. Pripadnost Jugoslaviji kao zaostaloj feudalno kapitalističkoj državi sa neizgrađenom zakonskom i ustavnom demokratijom karakterišu nezakonita i neustavna rešenja u privredi i gotovo svim oblicima društvenog života i taj odnos države Jugoslavije se u nijansama održao do dana današnjeg uključujući i vreme komunizma u okviru toga i “najveće” autonomije Vojvodine.

BANAT - Jugoslovenski deo

Područje Banata zahvata istočni deo Panonske nizije između Dunava, Tise, Moriša, banatskog Tamiša i Černe. Veštačkim granicama Banat je podeljen, tako da veći, istočni deo pripada Rumuniji, zapadni Jugoslaviji, dok Mađarskoj pripada neznatan deo površine Banata. U državnim granicama Jugoslavije površina Banata iznosi 9296 (9776) km i predstavlja 41,8% Vojvodine. Širenjem Beograda na Banatsku stranu od njegove površine je uzurpirano oko 800 km plodne ritske zemlje koja je, pored obradivosti, služila okolnim selima za ispašu stoke (Čenčanski, Crepajački, Opovački rit itd.). Banatski deo granice prema Rumuniji nije zaštićen reljefom i rekama, pa je ona nezaštićena i otvorena, a prema tome i prohodna. Širok je 80 a dug 150 kilometara. Plodna banatska ravnica po konfiguraciji zemljišta i po klimatskim uslovima predstavlja bogatu sirovinsku bazu za prehrambenu industriju. Mnogonacionalna struktura Banata posledica je istorijskog i društvenog razvitka, migracija, osvajanja i različitih interesa onih koji su njime vladali. Banat su Turci osvojili 1552. godine i ostao je pod njihovom vlašću do požarevačkog mira 1718. godine a konačno svištovskim mirom 1791. godine. Posle Austro-Turskih ratova (1717-1718) Banat je osvojila Austrija i direktno ga priključila Austrijskom dvoru. Time je Banat postao carski domen, a to je od velikog značaja za njegov privredni razvoj i za razvoj etničkih odnosa u njemu. Banat je od Turaka oslobodio Eugen Savojski a prvi guverner bio je general Kludije Florimund Mersi (1716-1733) koji nosi velike zasluge za dalji privredni, društveni i etnički razvoj i prosperitet Banata.

Broj stanovnika Banata je relativno varirao (1921-1981) od 557.888 do 669.000. Stanovnici Banata su većinom Srbi 63%, Rumuna (6%) ima u južnom Banatu, većina ih je u opštini Alibunar u istočnim delovima jugoslovenskog dela. Mađari (15%) naseljavaju delove oko Segedina, Pomorišja i Potisja, u manjem broju u južnom Banatu (Debeljača, Skorenovac, Pančevo, Jermenovci, Ivanovo itd.). Tokom XVIII Banat naseljavaju i Slovaci (3%) u mestima Kovačica, Padina Seleuš, Aradac, Janošik i Belo Blato, (manjim brojem Pančevo-Vojlovica). Hrvata ima raštrkanih u celom Banatu (Starčevo, Opovo, Boka, Neuzina, Keča, Borča, Glogonj itd.). U manjem broju u Banatu žive Bugari, Nemci, Fracuzi, Španci, Česi (Češko Selo), Cincari, Jevreji, Makedonci (2%, Kačarevo, Jabuka, Glogonj), Slovenci itd. Starosedelačko stanovništvo sačinjava oko 53% dok ostatak čine doseljenici iz raznih perioda. Banat je svojim bogatstvom, mogućnostima zapošljavanja i boljeg života privlačio sve one koji su bili vredni, bez obzira na veru, naciju i jezik kojim su se sporazumevali. U poljoprivredi je angažovano 50% aktivnog stanovništva regije. Registrovano je 176 naseljenih mesta i nekoliko manjih naseobina.

U ekonomskom pogledu Banatu je neophodno Ustavom Vojvodine utvrditi mogućnost uticaja na kreiranje, kao i samostalnost u sprovođenju utvrđene makro-ekonomske politike kroz odgovarajuću strukturu i relacije između zakonodavnih i izvršnih organa vlasti kao i organa uprave i javnih službi.

Gazdovanje prirodnim resursima je ključno pitanje regionalizma. Ništa nije normalnije nego da oni koji su vekovima svojim ulaganjima i radom stvorili materijalna dobra u privrednom smislu, samostalno o njima odlučuju i njima raspolažu. Jedino njima pripadaju i prava i odgovornost da budu nosioci prostornog planiranja, razvojne politike, da određuju optimalno korišćenje prirodnih bogatstava i resursa. U taj sklop prava i odgovornosti spadaju i stalno povećavanje zaposlenosti, spoljno trgovinske razmene i akumulacione sposobnosti privrede, a naročito uspostavljanje skladnog odnosa između ostvarenog dohotka i potrošnje (lične, opšte, zajedničke, investicione).

S obzirom na strukturu svoje privrede, Banat ima poseban interes da, kao jedinstvena regija u Vojvodini, Republici i Saveznoj državi, bitno utiče na kreiranje državne agrarne politike, koja bi bila naročito dosledna i konzistentna u pogledu stabilnih uslova privređivanja i čiji cilj neće biti uprosečavanje nego stimulisanje najproduktivnijih. Tom prilikom mora se obezbediti i ekonomski motiv u proizvodnji hrane i sirovina regenerativnog porekla putem zaštite interesa i prava proizvođača da raspolažu tržišnim viškovima, da ostvaruju paritetni dohodak, tj. onakav kakav bi ostvarili u drugim privrednim oblastima i da u cilju obezbeđenja sopstvenog ravnopravnog položaja na tržištu, zaštite od monopola države, povezuju u interesne repro-celine prema sopstvenim kriterijumima i interesima.

Pravo odlučivanja o javnim finansijama je realna mera regionalizma jedne teritorijalne zajednice. Zato je nužno u Ustavu savezne države garantovati osnovne ekonomske podloge autonomije, a Republičkim ustavom i Ustavom Vojvodine utvrditi pravo da Banat - radi ostvarivanja svog regionalizma - samostalno u okviru sistema, odlučuje o sopstvenim javnim prihodima i rashodima. A. Poljoprivreda, stočarstvo, ribarstvo i ekologija

Poljoprivreda je u Banatu bazična privredna grana od najvećeg značaja. U poljoprivredi, ili granama industrije vezanim za poljoprivredu je zaposleno preko 70% radno sposobnih građana Banata. Obradivo zemljište je vrhunskog kvaliteta i kao takvo primarni resurs svih potencijala Banata. Lošim gazdovanjem u proteklim decenijama, nepravim i neljudskim odnosom prema paorima (zemljoradnicima) i vlasnicima zemljišnih poseda, iscrpljivanjem i degradiranjem paorskih proizvoda, čitava zemlja je dovođena u periode gladovanja.

Zalažemo se da u okviru makroekonomske politike na nivou države, Skupština Banata utvrđuje strategiju razvoja poljoprivrede i prioritete u investicijama za regiju Banat. Decentralizovana država i decentralizovana Vojvodina su osnova za dalji napredak poljoprivrede.

Zemljišni posed se ne sme usitnjavati niti ograničavati u veličini, ali se mali posed (do 5 lanaca) treba preorijentacijom na visokoprofitabilne i specijalizovane kulture stimulisati i nizom drugih povlastica u oblasti socijalne i penzione politike usmeravati.

Za početak, zemlja se mora vratiti pravnim vlasnicima i to do poslednje brazde. Moraju se vratiti i nepravno oduzeti drugi oblici imovine; stoka, zgrade, fabrike, mlinovi itd.

Smatramo da je bitnije smanjiti troškove proizvodnje nego povećati cenu poljoprivrednih proizvoda. Odnos tržišne vrednosti poljoprivrednog proizvoda i ukupne cene koštanja, potrebne za proizvodnju istog određuju dobit proizvođača. Na povećanju te razlike (prodajne cene i uloženi sredstava) treba tražiti osnovu za napredak poljoprivrede. U tom pogledu je velika uloga države, koja upravo utičući na ova dva faktora reguliše i stvara dugoročnu makro poljoprivrednu strategiju.

Zalažemo se za; preobražaj sela, motivaciju mladih da ostaju na selu, obezbeđivanjem boljih uslova u komunalnom, društvenom, zabavnom i ostalim vidovima života, prilagođavanje planiranja poljoprivredne proizvodnje planovima Evropske zajednice, privatizaciju društvenih preduzeća, promenu strukture poljoprivredne proizvodnje, uvođenje u proizvodnju visokoakumulativnih vrsta biljaka, za oživljavanje salaša i farmi izgradnjom potrebne infrastrukture (putna mreža, elektrifikacija, PTT instalacije itd.) zbog svih prednosti organizacije proizvodnje u odnosu na urbana seoska domaćinstva (gubici u transportu, skučenost ekonomskih dvorišta u našim selima i sl.), za revitalizaciju, aktiviranje železničkih pruga i voznog parka, za korišćenje vodenih tokova za transport, za udruživanje kao racionalni oblik korišćenja postojećih mogućnosti tehnike i sl. (privatne paorske zadruge), za olakšice zadrugama, za otvoreno tržište, izvoz poluproizvoda i finalnih proizvoda, kreditiranje i subvencije.

Poljoprivredna proizvodnja je specifična jer se rezultati rada ogledaju tek za godinu i više dana. Seljak bi morao imati pravo na protest i štrajk i pravo da "odjavi" svoju "radnju" na godinu ili više godina ukoliko

postoji pretpostavka da će proizvoditi na sopstvenu štetu, i da pri tom ne plaća porez. Pri planiranju na nivou regije Banat treba voditi računa o razvoju pojedinih, nerazvijenih delova, uz rumunsku granicu i unutar Banata, stimulativnim programima, poreskim olakšicama na određeni rok, stranim ulaganjem kapitala itd.

U proizvodnji poljoprivrednih proizvoda Banat učestvuje u odnosu na SR Jugoslaviju sa: 30% pšenice, 28% kukuruza, 50% šećerne repe, 45% suncokreta i 40% ukupne proizvodnje prehrambene industrije. Rezultati su imponantni ako se ima u vidu da površina Banata iznosi 10.000 km ili ?????? deo površine SR Jugoslavije.

Prozvodnja i plasman zdrave hrane u Banatu treba da imaju odlučujuću ulogu u izvozu na evropsko tržište i kao takvi mogu biti izvor prihoda, što bi za posledicu rezultiralo rastom opšteg standarda građana Banata.

H. Civilno društvo

Mi u Banatskom forumu smatramo da su ljudska prava i slobode nemogući u uslovima kada su garanti tih prava pod kontrolom i uticajem političko-kriminalne oligarhije.

Nezavisno sudstvo, depolitizovano, izuzeto od uticaja bilo koje političke strukture, uticajne grupe ili ličnosti, podvrgnuto civilnoj kontroli na svim nivoima, zakonodavnim, sudskim i izvršnim je jedan od garanata ljudskih prava pojedinca ili grupa. Drugi garant tih prava je totalna depolitizacija vojske i policije i stavljanje pod kontrolu parlamenata i civilne vlasti. U domenu policije, civilni sektor, javna bezbednost treba da se organizuje, deluje i finansira na nivou Regije Banat, pod civilnom upravom Skupštine i parlamentarne komisije. Komisija bi u tom slučaju imala potpuni uvid u delovanje policijskih organa. Na nivou Države ovo bi važilo i za sektore javne i državne bezbednosti i vojske.

I. Međunacionalni odnosi

Proklamovanje i garantovanje principa nacionalne ravnopravnosti znači da u Banatu, sa nacionalnog stanovišta, niko ne bi bio tretiran ni kao većina ni kao manjina, niti bi imao neka posebna prava osim onih koja svaku nacionalnu manjinu, u svakoj užoj i široj sredini štiti u odnosu na svaku nacionalnu većinu. Za Banat tzv "najviši međunarodni standardi" ne mogu predstavljati polazište. Jer ti standardi su samo međunarodno dogovoreni minimum, koji je u Banatu dugo vremena bio prevaziđen, pa bi vraćanje na njega značilo ozbiljan korak u nazad.

Ustavom Vojvodine i regionalnim propisima pripadnicima svih naroda i kao građanima i kao pripadnicima etničkih zajednica, uz primenu principa pozitivne diskriminacije, bilo bi obezbeđeno:

- pravo zbora i dogovora,
- pravo na udruživanje u društvene i političke organizacije i udruženja,
- pravo na javno i slobodno političko ispoljavane svojih interesa,
- pravo na aktivno učešće u političkom životu, u konstituisanju, vršenju i kontroli vlasti,
- pravo na zastupljenost u predstavničkim telima i drugim organima vlasti približno u srazmeri sa učešćem u ukupnoj stukturi stanovništva uz primenu principa pozitivne diskriminacije,
- pravo na samoorganizovanje u cilju ostvarivanja prava utvrđenih Ustavom i zakonima,
- pravo da izvan organa vlasti organizuju nacionalne odbore, veća i sabore opšteg karaktera ili za određene oblasti društvenog života kao što su obrazovanje, kultura i informisanje,
- pravo na potpuno i blagovremeno obaveštavanje na maternjem jeziku putem javnih glasila,
- pravo na izražavanje, negovanje, razvijanje i prenošenje nacionalne tradicije,
- pravo na slobodnu javnu i privatnu upotrebu svog jezika i pisma,
- pravo na školovanje na svom jeziku i presudni uticaj na odlučivanje o mreži školskih institucija, o elementima nastavnog plana i programa za školovanje na jezicima manjina,
- pravo na slobodan izbor i korišćenje svog imena i određivanje imena svoje dece, kao i na upisivanje tih imena u matične knjige i lična dokumenta prema pravopisu svog jezika,
- pravo na isticanje nacionalnih oznaka i simbola,
- pravo na uspostavljanje i održavanje veza sa građanima i udruženjima drugih država,
- pravo na priznavanje statističke nacionalne strukture stanovništva kao polaznog merila za ekonomski doprinos i raspodelu sredstava zajedničke potrošnje koji ima za cilj čuvanje

nacionalnog identiteta (kultura, obrazovanje, informisanje), uz korekciju po principu pozitivne diskriminacije,

- pravo tužbe protiv nepoštovanja državnih garancija za ostvarivanje ovde nabrojanih prava.

Pitanje uspostavljanja stvarne autonomije Vojvodine i rešavanja nacionalnog pitanja, odnosno položaja i zaštite nacionalnih manjina su međusobno uslovljeni i nisu u sukobu kao prioriteta.

Nema autonomije bez rešenja nacionalnog pitanja i obrnuto. Rešenja, dakle, idu istovremeno.